

ELKE DAG ANDERS

Kliekjes van de afgelopen 75 jaar

De herziene geschiedenis en recepten van Ria Holleman

Bewerkt en bereid door Arnoud en Wessel Holleman

6 april 2000

Lieve Mama,

Eergisteren was het een dag waar jij het je hele leven lang over gehad hebt. De laatste negen jaar zei je weliswaar op elke verjaardag dat je zesenzestig werd, maar daarvoor zei je iets anders. In het jaar 2000 wordt ik vijfenzeventig, zei je dan, met dubbel ongeloof. 2000 als het begin van de grenzeloze science fiction en vijfenzeventig als de al even onomkeerbare leeftijd waarop het leven meer achter je dan voor je ligt. Deze magie van afgeronde getallen is ondoorgrondelijk, want op zich is het feit dat je in 2000 vijfenzeventig wordt geen betere prestatie dan dat je volgend jaar zesenzestig wordt of de afgelopen negen jaar zesenzestig werd.

Dat we elke ochtend opstaan in de vanzelfsprekende veronderstelling dat we aan het eind van de dag ook weer in ons bed zullen rollen is een veel groter wonder. En het is een nog groter wonder dat we dat we dat wonder zo gewoon vinden.. Het wonder waar we deel van uitmaken zonder onszelf toe te staan het wonderlijke daarvan te ervaren. We ervaren elke dag als een gegeven, vanzelfsprekend, tot aan de dag dat we dood zijn en de ervaring van dat gewonde leven wegvalt. Vandaag, twee dagen na je vijfenzeventigste verjaardag is ook zo'n vanzelfsprekende dag en eergisteren ook. Op een gewone doordeweekse donderdag ben je vijfenzeventig geworden en op een gewone zaterdag in het weekend vieren we dat, gewoon met gewone mensen die het gewoon vinden om voor een verjaardag bij elkaar te komen en hoera te roepen. Mensen die hopen dat de speeches kort duren en er zeker in jou geval gewoon vanzelfsprekend vanuit gaan dat het hapje bij het drankje gewoon buitengewoon zal zijn.

Helaas, de speech gaat lang duren en wat het eten betreft komen we ook al bedrogen uit, want we eten niks bijzonders, heel gewoon kliekjes van de afgelopen vijfenzeventig jaar.

En om nou te voorkomen dat iedereen bij voorbaat al met maag- en darmstoornissen een verjaardag verderop hoera gaat roepen gaan we die kliekjes verbaal opwarmen, opdat we snappen wat we eten.

Hoe gaan we dat aanpakken?

Ten eerste door je te vragen het gordijn open te doen.

Ten tweede maken we nu even een sprongetje in de tijd, het is vandaag namelijk een andere gewone dag, namelijk een gewone zondag, 6 april 1946. Het land moet wederopgebouwd en in de vaart der volkeren geef je al les op de huishoudschool aan meisjes die nauwelijks jonger zijn dan jijzelf, terwijl jij zelf pas vanaf vandaag als meerderjarig door het leven gaat. Je was nog geen maand vijftien toen zes jaar daarvoor, op een andere gewone dag de oorlog uitbrak. Je eindexamen HBS, de opleiding koken- en voedingsleer en je ontwikkeling van bakvis naar jonge vrouw hebben zich ergens in de oorlog voltrokken. (Hiep, hiep hoera word er in tweeduizend geroepen, maar dat is voor jou op dit moment te ver weg. Miek den Dulk? Nooit van gehoord.) Vandaag ben je volwassen. Vandaag ligt de oorlog achter je en de toekomst voor je. Vandaag is vader met een grote bos rabarber van het land gekomen, bakt moeder rabarbertaart en als je beneden komt staan er aardbeien. Lekker aardbeien, en veel. Moeder heeft ze in kokend water gedompeld omdat je er anders uitslag van krijgt, maar je eet je ongens en zegt tussen twee aardbeien door tegen moeder: 'In 2000 word ik vijfenzeventig'. Hoe de tussenliggende tijd er in de aaneenschakeling van al die gewone dagen er voor jou uit zal gaan zien weet je dan nog niet. Je weet ook niet dat je drie jaar later je verjaardag in Zwitserland zult vieren, je weet ook niet dat Juliana dan al koningin is, je weet ook niet dat je in het volgende decennium per spoor het land zult doorkruisen om in gehoorzaaltjes van Scherpenzeel tot Roodeschool het evangelie van de schijf van vijf te prediken.

En je weet ook niet dat je in al die jaren die voor je liggen 60.000 kilometer in een roeiboort af zult leggen, dus anderhalf keer de aarde rond zult roeien en je weet ook niet dat je de vader van je kinderen nog lang niet zult ontmoeten, op een van die tochtjes, laat staan waar Son en Breugel ligt. En je weet ook niet dat er een dag

zal komen dat er in dit huis aan de Wagnerkade twee kinderen van jou en ene Wim zullen lopen die ademloos en onuitwisbaar ingedrukt toekijken hoe Vader, dan een oude man en Opa, oliebollen bakt achter het natte laken dat tegen de luchtjes in de deuropening van de keuken is gehangen. Maar wie denkt er in april 1946 nou aan oliebollen die pas in 1971 gebakken zullen worden.

Dan hopta, een andere gewone dag, een vrijdag, 6 april 1961. Geen Heemstede, maar Arnhem. (ook nu wordt er in 2000 hoera geroepen, maar ook nu is dat voor jou te ver weg om te horen. Het gros van de namen op de gastenlijst zou je niet herkennen.) Vandaag ben je zesendertig geworden en je kijkt naar een bos bloemen. Ze zijn van Wim, de man die 8 maanden geleden als invaller in je roeibootje terecht kwam, met wie je op dat tochtje gepicknickt hebt en met wie je nu verloofd bent. De verloving is in jou Arnhemse, huiselijke kringgevierd met rara, een zelf toebereid etentje. De eettafel die een keer per week dienst doet als table d'hote voor je veelal vrijgezelle vriendenkring is 12 gewone dagen eerder gedekt geweest voor 2 vaders, 2 moeders, 2 zussen, 2 zwagers en de aanstaande meneer en mevrouw Holleman-Kikkert zelf. Aan vrienden die bellen om je te feliciteren met je verjaardag en met je verloving vertel je dat Wim kaal en muzikaal is, wat jij geen van beide bent, en dat ie Scarlatti voor je speelt. En Ja, het etentje was zeer geslaagd. Wim had de menukaartjes geschreven met allerlei woordspelingen, de Cotes du Rhone was van '57. In 2000 onbetaalbaar of ondrinkbaar of allebei, maar toen 12 gewone dagen geleden, op 25 maart 1961 had hij voortreffelijk gesmaakt bij de Ragout 'erg lekker', de gekeerde rijst en doperwtjes. En als toetje had er op de menukaartjes gestaan: Toetje van Ria, behalve op je eigen menukaartje, daar had Wim opgeschreven: toetje van jou. Dat was nou typisch Wim, dat ie jou bijzonder maakte.

Later als die reflectieve momenten zich voordoen, zul je niet in gepassioneerde termen van jullie liefde spreken, maar in termen van respect en groeiend zelfrespect. Beiden halverwege de dertig en vertrouwd met het idee misschien alleen te zullen blijven, blijken jullie in elkaar je eigen innerlijke rust te vinden. Blijkbaar is dat wat jullie bij elkaar vinden: jezelf. En nu staan er bloemen, van hem

voor jou. Vijftien kookboeken later zul je zeggen: 'Door Wim ben ik geworden wie ik ben, Ria Holleman.

Maar nu ben je nog gewoon Ria Kikkert die werkt bij de KEMA, alles weet van de ideale aanrechthoogte en dientengevolge schrijft voor het blaadje van de Vereniging Vrouw en Elektriciteit. Er is nog geen ronde tafel waaraan jou gezin dag in dag uit de maaltijd zal gebruiken, je bent nog niet op huwelijksreis in Griekenland geweest en Wessel en Arnoud? Nooit van gehoord.

Dan, zomaar weer een andere gewone dag, zaterdag 6 april 1970. Alle ouders van het verlovingsfeestje leven nog. Je woont met je gezin sinds een halfjaar in Son, in de Paulus Potterstraat. Je eerste eigen huis en een Simca. Het is een mooi huis, met echte bomen in de tuin in een buurt met veel speelvriendjes voor de kinderen. Alleen de zonligging had beter gekund. In de Dudokstraat had ook een huis te koop gestaan wat je vanwege de oost-westligging eigenlijk liever had gehad, maar dat was achtduizend gulden duurder en dus buiten bereik. Van de dingen uit het westen mis je het roeien nog het meest. Dat is nu beperkt tot toertochten in de Biesbos, waar nog eb en vloed is. De kinderen gaan dan mee, met zwemvest, in de punt van de wherry, naast de picknickbox.

De afgelopen tien jaar zijn behalve leuk ook niet gemakkelijk geweest. Het huwelijk is een droom, maar de bruiloft is de wekker. Kinderen zijn handenbinders. Na een lang en onafhankelijk vrijgezellenleven heb je al je organisatietalent, waarvoor je al je leven lang door iedereen geroemd wordt, aan moeten wenden om de mores van het moederschap en opvoeding in te passen in je eigen emotionele huishouding en maatschappelijke ambitie. Je bent recepten aan het bundelen om er een boekje van te maken en vandaag ben je jarig, vijfenveertig. Eigenlijk een verjaardag zoals alle anderen. De kinderen hebben waarschijnlijk gewoon een tekening gemaakt en jij hebt gewoon je sachertorte gebakken, de imitatie-sacher die de echte doet verbleken en tussen twee happen door denk je: 'In 2000 word ik vijfenzeventig, ik ben al over de helft'.

6 april 1974. Vader is dood, moeder is dood, schoonvader is dood en schoonmoeder onbereikbaar geworden in dementie. In twee jaar tijd is de generatie boven jou afgevallen en zullen je kinderen jou op hun beurt binnen twee jaar de eerste puberstuipen op het lijf jagen. Toch is het weer een gewone dag. De kinderen zijn naar padvinderij en krijgen als vaste prik spinaziesoep met ballen en Zwitserse appeltaart toe. Een van je geheimen is om als iets lekker is er net zoveel van te maken dat je zonder kans op misselijkheid het gevoel van overvloed krijgt. Een van je andere geheimen is om dingen makkelijk te doen, wat pas in het jaar 2000 tot werkelijk schokkende feiten en onthullingen zal leiden. Zo groeien je kinderen op met van buitenaf de terugkerende constatering: 'Nou dan zullen jullie zeker wel lekker eten thuis'. Maar niets is minder waar. Herhaling maakt saai, dus wij zijn de klos. Steeds maar weer patés draaien, dan weer zus, dan weer zo, maar altijd met lever. Als je chemicus was geweest was je keukentje zeker wel dertig keer ontploft in je perfectioneringsdrang. Nu geef je af en toe feesten om de diepvries leeg te maken. Terwijl je elke dinsdagavond ter kookles gaat om de natie goede eetgewoontes bij te brengen laat jij man en kinderen thuis achter met stuifboerenkool, wonderbeton uit een blikje en chocolademousse uit een kuipje. Dat wij dat stiekem net zo lekker vinden is psychologisch ook interessant, dat vies ook lekker kan zijn, of dat de herinnering aan eten de smaak bepaalt in plaats van de werkelijke smaak ook. Wessel heeft opa Tede inmiddels ademloos olieballen zien bakken achter dat natte laken op de Wagnerkade en het recept van de olieballen staat inmiddels in Grootmoeders Keuken. (Later, in 2000, zal In Grootmoeders Keuken, samen met Pastei en Paté, aangehaald worden als tijdgeestboeken uit de 70er jaren in Het Kookboek Van De Eeuw. Maar dat is nu nog niet.)

Vandaag wordt je negenenveertig. Via je kinderen is er het begin van een hechte kennissenkring opgebouwd en hoewel de meeste mensen die je leert kennen net als jullie import zijn, sijpelt er iets van een zuidelijk levensgevoel in de westerse aderen. Heilig Moeten wordt Gezellig Moeten en dat sluit dan weer goed aan bij de juttersmentaliteit van het roeien. Boot in, boot uit, met sherry in de wherry trek je gestaag aan de riemen, anderhalf keer die aardbol over. En steeds maar weer die meegesleepte picknickmand met quiche en koud kip en witte wijn aan een touwtje achter de boot aan om hem koud te hebben bij de lunch.

En misschien heeft die tempering van ongeduld ook te maken met de constatering dat dit het leven is, dat de toekomst allang begonnen is en dat hoe langer je leeft, hoe minder opties er overblijven om de dingen anders te doen. Eerst kies je dan komen de consequenties, die je in stappen aanvaardt en dat is het. Zo wordt toekomst ingevuld, in een parade van gewone dagen. Tot je vijfenzeventig wordt, in 2000.

22 maart 1991. De tijd dat Wessel in z'n eentje het melkoverschot in de EEG met bierpullen tegelijk wegdrank is al lang geleden. Vandaag wordt Wim 65 en de Ardennenlaan is ontruimd voor een galabal. Er wordt champagne geschonken, er zijn toastjes met zalm, alle mannen hebben hun rokkostuum uit de mottenballen gehaald, de dames hebben voor hun garderobe flink in de gordijnen geknipt en iedereen zweeft op levende muziek terug naar vroeger. De kinderen zijn al jaren het huis uit en Wim is alweer zes jaar thuis met pensioen. Hij heeft de piano weer aan de praat gekregen en met de inmiddels legendarische roeigroep zonder naam zakken jullie systematisch alle Europese rivieren af, levend in groepsverband, uit de picknickmand.

Langzaam en gestaag.

De snelheid van een roeiboot is in vijftig jaar niet veranderd, maar omdat de wereld zoveel sneller, hectischer, bereikbaarder, fragmentarischer wordt, lijken de bootjes langzamer te gaan, in een archaisch tempo gaan de riemen in- en uit het water. De Engelsen kennen een uitdrukking om aan te geven dat nieuwe situaties om gewenning vragen. Dan zeggen ze: 'The soul travels by horse'. Maar wie het ooit heeft gedaan, of jou in een roeiboot heeft gadeslagen, weet dat de ziel zich in Nederland het best per flegmatische roeiboot laat vervoeren.

Met de rug naar de toekomst.

Als Wim en jij het bal openen weet je niet dat je twee jaar later, in het snikhete voorjaar van 1993 als een trouwe Kniertje elke gewone dag met een pannetje gebonden bouillon naar het ziekenhuis zal gaan omdat je Wim het ziekenhuisvoedsel niet wilt aandoen. Weet je niet dat-ie het op zo'n kromme manier niet zal halen, op die intensive-care en zou je ook niet weten waar je het vandaan zou moeten halen om dat te overleven. Jullie dansen zoals jullie dansten op het lustrumbal van De Hoop, toen hij je ten huwelijk vroeg.

Dansen is niet je sterkste punt dus je moet je gedachten bij het voetenwerk houden. Maar je weet al dansend dus ook niet dat je er weer bovenop zult komen, je weet ook niet dat we alledrie, onuitlegbaar, het effect van Wim z'n dood op ons eigen leven nooit hadden willen missen en dat het doodzonde is dat hij die nawerkende kracht zelf niet meer mee kan maken. Dus troosten we ons met het beeld van een kale, muzikale man op een wolk, die toeziet hoe wij het wonder van elke gegeven dag tot een gewone dag maken. Tot een gewoonte, dag in dag uit, tot we vijfenzeventig worden in 2000, twee dagen geleden, kwart over twaalf, dit huis, in de straat waar dertig jaar geleden een huis nog 8000 gulden te duur was. Je bent alleen. Beneden zijn de lichten al uit en je bent een kwartier vijfenzeventig als ik je bel, om je te feliciteren en te vragen hoe het met je gaat en vooral om te vragen hoe het nou is, om in 2000 vijfenzeventig te worden, waarna enkele historische woorden volgen. 'De Cv-ketel is kapot', zeg je, zodat je verjaardag letterlijk met een koude douche begonnen is. Ik zeg tot overmorgen en nu praat ik tegen je, gewoon op een gewone zaterdag in het weekend.

Een koude douche, zo ben je dus vijfenzeventig geworden. Een bewijs dat de magie van ronde getallen overschat wordt. Het is een gewone dag, we vieren je verjaardag niet op internet, maar gewoon in het hier en nu, ieder in ons eigen soortelijk gewicht. De horloges staan allemaal gelijk en morgen vieren we dat je vijfenzeventig jaar en drie dagen bent. En overmorgen dat je vijfenzeventig en vier dagen bent. En als dat zo doorgaat, zal er ooit een dag komen dat we vieren dat je 135 bent geworden. En wat voor klikjes er dan opgewarmd zullen worden is nu nog niet bekend. Nu weten we dat Wessel zich uit de naad heeft gekookt.

In het al eerder genoemde Kookboek Van De Eeuw is van jou niet het recept van opa's oliebollen opgenomen maar van *Filosoof*, een maaltijd op basis van restverwerking, waardoor je er, net als in de filosofie, alle kanten mee op kunt.

Zo ook dit Klikjesbuffet. Er staat van alles op tafel, spinaziesoep, gebonden bouillon, ragout 'erg lekker', gekaarde rijst met doperwtjes, wonderbeton met chocolademousse, er is een vierpersoons picknickmand, Zwitserse appeltaart, sachertorte, rabarbertaart, oliebollen, en vooral veel aardbeien. Er zijn bloemen van Wim en de trifle is het toetje van jou.

En dat alles met de vanzelfsprekendheid dat als we 's avonds in bed stappen, we 's morgens de zon gewoon weer boven de vijver zien opkomen. We dekken zoals we met z'n allen hier staan het wonder van elke gegeven dag toe, omdat we met dat wonder, ook de eindigheid van dat wonder zouden moeten erkennen en noemen daarom elke dag liever gewoon.

Behalve jij, lieve Mam, ik wilde eindigen met de overhandiging van een kadootje. Waarschijnlijk heb je het al, want ik heb het zonet uit je eigen boekenkast gepakt en je hebt het zelf geschreven met een titel vaar de gemiddelde filosoof jaloers op mag zijn: Elke Dag Anders.

Welgefeliciteerd en nog vele uren, dagen, maanden, jaren.

Arnoud Holleman, 6 april 2000